

JOSIP CVRтила U HRVATSKOJ DJEČJOJ KNJIŽEVNOSTI¹

HELENA HORŽIĆ NJEGOVAN

Osnovna škola Savski Gaj, Zagreb, Hrvatska
hhorzic1@gmail.com

UDK: 821.163.42.09-Cvrtila,J.
Pregledni rad
Primljen: 13. 2. 2025.
Prihvaćen: 20. 12. 2025.

SAŽETAK

Namjera ovog rada istraživanje je književne povijesti na primjeru djelovanja učitelja i književnika Josipa Cvrtile, u vrijeme njegova stvaralačkog napona kao cijenjenoga, a danas uglavnom zaboravljenoga autora hrvatske dječje književnosti. Prikazat će se kako Cvrtila ne zauzima zasluženo mjesto u povijesnim prikazima hrvatske dječje književnosti što će opravdati potrebu za istraživanjem ove teme i njegovom revalorizacijom. Istraživanje će se oslanjati na izvore koji potječu iz prve polovice 20. stoljeća te će se u tu svrhu analizirati članci i rasprave iz novina, prilozi iz strukovnih i dječjih časopisa, arhivska građa, biografski i autobiografskih zapisi te popisana bibliografija stvaralaštva Josipa Cvrtile. Također, središte interesa istraživanja bit će usporedba rekonstruirane slike stvaralaštva Josipa Cvrtile u prvoj polovici 20. stoljeća s prikazima tog razdoblja nastalima nakon Drugoga svjetskog rata, onima iz druge polovice 20. stoljeća te današnjeg vremena, poslije osamostaljenja Republike Hrvatske, s ciljem razumijevanja selekcijskih postupaka koji su doveli do današnjeg prikaza Cvrtilina stvaralaštva.

KLJUČNE RIJEČI:

Josip Cvrtila, književna povijest, revalorizacija, selekcijski postupci

¹ Rad je dio institucijskog znanstveno-istraživačkog projekta „Kulturno pamćenje i ideološki kontekst(i) kanona hrvatske dječje književnosti“ (IP.01.2023.04) koji financira Sveučilište u Zadru.

UVOD

Autori poput Josipa Cvrtila, Eme Božićević, Ljudevita Krajačića, Štefe Jurkić i drugih, koji su stvarali u prvoj polovici 20. stoljeća, zaboravljeni su iz različitih razloga, a pojedini, kao što je Josip Cvrtila, iz političkih i ideoloških razloga nakon kraja Drugoga svjetskog rata (Majhut, 2016). Posljedično, on ne zauzima zasluženno mjesto u književno-povijesnim prikazima hrvatske dječje književnosti, što stvara potrebu za temeljitim istraživanjem i revalorizacijom Cvrtilina utjecaja na hrvatsku dječju književnost prve polovice 20. stoljeća.

Postoji tek nekoliko mjestimičnih spominjanja Josipa Cvrtila u književno-teorijskim djelima nakon 1945., na primjer, u priručniku Vlatka Pavletića (1965) *Panorama hrvatske književnosti 20. stoljeća*, u djelu o hrvatskoj dječjoj književnosti Ive Zalara iz 1979. godine i *Povijesti hrvatske dječje književnosti* (2002) Milana Crnkovića i Dubravke Težak. Stjepan Hranjec (2003) uključuje Cvrtilu u *Kršćanska izvorišta dječje književnosti* kao i Ana Pintarić u priručnik za studente *Biblija i književnost – interpretacije*. Cvrtilu je potrebno staviti u kontekst kao autora koji počinje stvarati u vrijeme Prvoga svjetskog rata i nakon njega, te autora kojega je, u vrijeme napona njegova stvaralaštva, književna kritika cijenila, uzdizala i poticala na daljnje stvaranje.

Ovo će istraživanje uključivati fabulaciju povijesti prema Haydenu Whiteu (2003) što podrazumijeva dovođenje niza činjenica u međusobno uzročno-posljedične i hijerarhijske odnose. Istraživanje će se oslanjati na dokumentarne izvore (Williams 2006) koji potječu iz prve polovice 20. stoljeća. U tu će se svrhu analizirati članci i rasprave iz novina, prilozi iz strukovnih i dječjih časopisa, arhivska građa, biografski i autobiografskih zapisi te popisana bibliografija stvaralaštva Josipa Cvrtila temeljena na bibliografiji dječje književnosti prema Lovrić Kralj (2014). Također, središte interesa istraživanja bit će usporedba rekonstruirane slike stvaralaštva Josipa Cvrtila u prvoj polovici 20. stoljeća s prikazima tog razdoblja nastalima nakon Drugoga svjetskog rata, onima iz druge polovice 20. stoljeća te današnjega vremena, poslije osamostaljenja Republike Hrvatske, s ciljem razumijevanja selekcijskih postupaka koji su doveli do današnjeg prikaza Cvrtilina stvaralaštva.

KNJIŽEVNO-POVIJESNI KONTEKST STVARALAŠTVA JOSIPA CVRTILA

Berislav Majhut u članku „‘Bijela područja’ i ‘crne rupe’“ hrvatske dječje književnosti (2013) naglašava nužnost postavljanja istraživane pojave (bilo to književno djelo, cjelokupni opus autora, pojedina književna vrsta, razdoblje ili slično) u povijesni kontekst te pronalaženja njezina mjesta u nizu pojava koje joj prethode i slijede iz nje, kako bi se utvrdio njezin puni smisao i značenje.

Prema *Povijesti hrvatske dječje književnosti od početka do 1955. godine*, Crnković i Težak (2002) period dvadesetih godina 20. stoljeća nazivaju razdobljem Ivane Brlić-Mažuranić, unatoč tomu što je svoja najpoznatija djela objavila u prethodnom desetljeću. U knjizi *Hrvatska dječja književnost okreće novi list* Majhut (2022) objašnjava manjkavosti navedene periodizacije te predlaže novu periodizaciju hrvatske dječje književnosti utemeljenu na Hrvatskoj bibliografiji dječjih knjiga objavljenih do 1945. Majhut predlaže osam razdoblja hrvatske dječje književnosti, a dvadesete godine 20. stoljeća pripadale bi petom razdoblju „Dijete kao neposredni kupac dječje knjige“ jer razvoj tehnologije i distribucije knjiga omogućuje neposrednu, neometanu vezu između nakladnika i djeteta čitatelja.

S obzirom na različite periodizacije hrvatske dječje književnosti, potrebno je razložiti strujanja dječje književnosti nakon Prvoga svjetskog rata, pronaći uzročno-posljedične veze pojavnosti, popularnosti i utjecaja Josipa Cvrtila te njegove zastupljenosti u tadašnjim književno-kritičkim prikazima u odnosu na pojavnost u današnjim prikazima hrvatske dječje književnosti spomenutog razdoblja.

JOSIP CVRTILA – BIOGRAFSKI PREGLED

Josip Cvrtila rođen je u Jastrebarskom 8. ožujka 1896., a preminuo je 27. listopada 1966. godine u Buenos Airesu. Bio je učitelj, urednik časopisa *Vrelo* od 1937. do 1944. i *Knjižnice za mladež* Hrvatskoga pedagoško-književnog zbora, hrvatski književnik – autor poezije, pretežito fantastično usmjerenih pripovijetki, jednoga cjelovitog realističkog romana i jednoga djelomično dovršenog romana, objavljenog postumno. Najuspjelijim Cvrtilinim djelom smatra se *Ivanjska noć* iz 1922. godine, koja je ujedno i njegova prva objavljena knjiga, a koja doživljava četiri izdanja (1922., 1930., 1944. i 1995.) pri čemu je svako prošireno i dopunjeno, a posebice izdanje iz 1995. koje sadrži i prozu objavljenu u njegovim drugim

zbirdama (Rezo, 2023).

Prema Crnković i Težak, Josip Cvrtila „ide u red nekoliko talentiranih hrvatskih dječjih pisaca što su između dva rata stvarali izabrana djela namijenjena djeci na tragu velikih pokretača I. Brlić-Mažuranić, V. Nazora i J. Truhelke, ali nalazeći vlastite putove“ (2002: 319). Također, uspoređuju ga sa Zlatkom Špoljarom, Štefom Jurkić, Ivom Kozarčaninom i Gabrijelom Cvitanom, ali ga ističu kao najboljega na temelju njegovih dostignuća. Nakon Drugoga svjetskog rata i sloma Nezavisne Države Hrvatske prisiljen je 6. svibnja 1945. emigrirati, prvo u Italiju otkud, nakon boravka u izbjegličkom logoru Fermo, 26. studenoga 1947. godine odlazi u Argentinu (Pejić, 2002).

U poetskom kontekstu tridesetih, Cvrtila se utječe fantastičnom pripovijedanju usprkos sve glasnijim teorijskim protivljenjima bajci (Sanja Lovrić Kralj, 2014). Izvanknjiževna previranja i promjena vlasti od 1945. godine nadalje prekinula su kontinuitet njegova stvaralaštva i posve ga eliminirala iz književnoga, ali i javnog života, prisilnim ušutkavanjem i emigracijom, najprije u Italiju, a nakon toga i trajno, bez mogućnosti povratka, u Argentinu (Čokolić, 2019).

Cvrtulina odsutnost s lektirnih popisa, polica knjižara i knjižnica u razdoblju Druge Jugoslavije nije se dogodila zbog inferiorne umjetničke kvalitete, već različitim oblicima cenzure.

Ilija Pejić (2002: 135) u knjizi *Neodoljiva moć riječi – studije i osvrti* navodi da „Književnost i druge oblike stvaralaštva onih koji su domovinu morali napustiti 1945. pred divljim hordama ‘osloboditelja’ nismo do dana današnjeg u cijelosti upoznali, niti primjereno vrednovali. Josip Cvrtila, pisac priča za djecu, učitelj, urednik *Vrela* i *Knjižnice za mladež* Hrvatskoga pedagoško-književnog zbora, književni teoretičar i kritičar, jedan je u nizu zaboravljenih i prešućivanih“.

Josip Cvrtila svojim je odlaskom iz domovine i namjernim prešućivanjem postupno nestao iz kolektivnog pamćenja jugoslavenskoga i poslije hrvatskog društva te se zbog toga njegovo mjesto u književnoj i kulturnoj povijesti i danas, neovisno o naporu pojedinaca, teško vraća u kolektivnu svijest. To, na primjer, potkrepljuje činjenica da njegov roman *Dobra zemlja* u 28 godina od objavljivanja 1997. godine nije ni jednom posuđen iz velikogoričke knjižnice.

Prema Aleidi Assman u *Canon and Archive* (2008), pamćenje društva prenosi se vanjskim, bezvremenskim simbolima, a ne genetski te stvara vremenski okvir koji povezuje prošlost, sadašnjost i budućnost. U ovom će se radu dokazati kako se aktivnim zaboravom (Assman, 2008) došlo do degradacije i uklanjanja Josipa Cvrtile kao književnika.

O KNJIŽEVNOSTI U VRIJEME DJELOVANJA JOSIPA CVRTILE

Potrebno je imati na umu da reprezentacije nekog razdoblja ili književne vrste imaju određena ograničenja. Književni povjesničari i kritičari koji razmatraju sebi suvremene promjene ograničeni su malim vremenskim odmakom od pojave koju opisuju pa im često nedostaje dimenzija važnosti koju djelo ili razdoblje ima u širem kontekstu. Isto zaključuje i Ljubomir Maraković u uvodu knjige *Novi pripovjedači* (1929). Maraković navodi da onaj koji se bavi suvremenom književnošću ne može završiti ni zaokružiti svoj posao zbog kontinuiranog priljeva novih autora, djela ili pojava te dodaje: „Pregled je nemoguć i radi toga, što su same pojave suviše blize, a da bi se moglo jednim mahom izlučiti i odbaciti sve ono, što će danas sutra biti nepotrebno i nevažno“, ali ipak „Ono, što je napisano o književnim djelima i pojavama uporedo i gotovo istovremeno s njima, još ne može da bude sama književna historija; ali ono je za nju neophodno nužno i korisno.“ (1929: 5)

Maraković, tada urednik časopisa *Hrvatska prosvjeta*, u radu daje pregled posljednjih deset godina, dakle cijelog desetljeća dvadesetih godina 20. stoljeća, zaključivši da ono nije donijelo nikakve osobite granice hrvatske dječje književnosti, već ga naziva dobom „tranzicije“, odnosno „prijelaza“ (1929: 6).

Marijana Hameršak (2013) izlaže raspravu koja se odvijala između dva svjetska rata o borbi za prevlast između realističke priče i bajke. S jedne strane su protivnici bajke, istovremeno zagovornici socijalno orijentirane realistične priče, poput Mate Lovraka i Stjepana Kranjčevića, a s druge strane zagovaratelj fantastičnog u dječjoj književnosti, kao što su Josip Cvrtila, Josip Baugut, Mato Božičević i Vilim Peroš.

Svoje mišljenje o knjigama koje djeca traže i koje bi trebala čitati Mato Lovrak piše u četiri odvojena članka „Bajke: jedno mišljenje“ (1932), „Koje knjige vole naša djeca? Razgovor sa književnikom Matom Lovrakom“ (1933), „Literatura za djecu i savremena pedagogija“ (1934) i „Kakvu literaturu želi omladina“ (1938), u kojima snažno zagovara realističnu priču i protivi se bajci.

Prema Lovrić Kralj (2014), bibliografija hrvatske dječje književnosti tridesetih godina 20. stoljeća ne prikazuje u potpunosti povijesne i teorijske spoznaje o bajci tog razdoblja. Premda se očekuje da bi bibliografija trebala pružiti kvantitativni dokaz o degradaciji bajke, s obzirom na naglasak autora na realističnoj priči, ipak se potvrđuje njezina prisutnost u izdavačkoj produkciji. Bajka je, prema bibliografskim podatcima, najzastupljenija književna vrsta, s tim da bitnu ulogu imaju cjenovno povoljna, serijska izdanja bajki u svescima, gdje se svaki svezak bilje-

ži kao zasebno izdanje. U vremenskom okviru između dva svjetska rata, Lovrić Kralj (2014), prema Majhut (2008) i Hameršak (2013), ističe da je zabilježeno šest specijaliziranih nakladničkih cjelina bajki. Stjepan Kugli 1928. pokreće *Pripovijesti djeda Nike*, dok *Zabavne novine* od 1929. izdaju seriju *Carstvo priča*. Iste godine nakladnik Širom svijeta započinje sa *Zabavnim tjednikom: U dječjem carstvu*, a 1930. dodaje još jedan niz pod istim nazivom, ali s novom numeracijom. Pučka nakladna knjižara 1930. izdaje *Pripovijesti za djecu*, dok su *Tako vam je bilo nekoć* Vinka Vošickog prisutne na tržištu od 1919., što ih čini jednim od prvih pokušaja serijskog izdavanja dječjih knjiga u formi svezaka.

U međuratnom razdoblju nakladnici neposredno od svojih dječjih čitatelja traže konkretne odgovore pomoću upitnih araka, s čime se Lovrak (1938) nikako ne slaže. Smatra da je zbog nepouzdanosti odgovora nemoguće doći do istinitih zaključaka jer je na kreiranje dječjeg mišljenja lako moguće utjecati.

Važnost rasprave između premoći jedne i druge književne vrste leži u isključivo pozitivnoj kritici djela Josipa Cvrtila u vrijeme njegova stvaranja, iako je pretežito pisao priče i pjesme s fantastičnim elementima i bajkovite usmjerenosti. Pozitivna kritika ipak daje sliku stvarnog stanja čitateljskih preferencija te dokazuje popularnost bajki.

KNJIŽEVNA KRITIKA I RECEPCIJA DJELA JOSIPA CVRTILE

Ljudevit Krajačić (1922) u članku „Omladinske edicije Hrvatskoga pedagoško-književnoga zbora u Zagrebu za god. 1922.“ osvrće se na četiri knjige za koje iznosi da su „ukusno opremljene, a svojim sadržajem bogate i vrijedne“ (1922: 125), među kojima je i *Ivanjska noć* Josipa Cvrtila. Za Cvrtilu navodi da se javio u književnosti za djecu i mlade tek nedavno, ali da se svojim osebnim stvaralaštvom izdignuo u vrh najboljih dječjih pisaca. Za njegovu poeziju govori da je različita od poezije Josipa Milakovića, Mije Radoševića, Bogumila Tonija i Gavre Pintera po suptilnosti „čistog štimunga“ (1922: 203) jednostavnoga, ali zvučnog stiha, bez psihologiziranja ili rješavanja socijalnih problema. Krajačić primjećuje da je Cvrtilina proza sasvim drukčija od ostalih toga doba jer realistične životne trenutke zaogrće u plašt priča daleke i tajanstvene prošlosti, oslanjajući se na narodnu priču, legende i apokrif. Autor čak prepričava korespondenciju s Cvrtilom navodeći kako se on zalaže da književnost prihvati fantaziju narodne bajke ili legendi starih kršćanskih priča. Krajačić ističe snažnu Cvrtilinu naklonost sanja-

renju i bujnoj mašti koja ga odvraća od realističke književnosti te primjećuje da se knjiga *Ivanjska noć* odlikuje poetskim sanjarenjem i dobrim ugođajem te je zbirka njegovih najboljih pripovijetki i pjesma. Unatoč tomu što je ovo njegova prva knjiga, Krajačić pohvaljuje *Ivanjsku noć* i preporučuje ju svima, ne samo djeci, jer se Cvrtila pokazao kao već izgrađeni pjesnik osobitog stila.

U časopisu *Hrvatska prosvjeta* 1925. godine, 10. broj, urednik Ljubomir Maraković piše o suvremenoj dječjoj knjizi. Josipa Cvrtilu stavlja uz bok Ivani Brlić-Mažuranić i Jagodi Truhelki, kao autoricama čija su djela artistički plod izravne spontane inspiracije, a ne ljubavi za omladinu ili moralizatorno-didaktične pobude. Maraković ističe Cvrtilino čestito i ozbiljno nastojanje stvaranja umjetničke književnosti nakon što izdaje dvije knjige, *Ivanjska noć* i *Tri dječaka*. Za Cvrtilu smatra da je talentirani pisac na dobrom putu jer se diže do „visine finih, neobično dubokih i ugođajnih literarnih priča, koje može i dijete i odrastao čovjek čitati s jednakim užitkom“ (1925: 228). Nabraja, po njegovu mišljenju, najbolje Cvrtiline priče pune „za topao i iskren izražaj intimnih osjećaja“ kao što su *Zvonarski grijesi*, *Slijepi monah*, *Život*, *Leptir* i *Pustinik i krijesnice*. Maraković komentira da su pojedine Cvrtiline pripovijetke realistične, ali nije siguran hoće li se to sviđeti malim čitateljima jer, suprotno Lovrakovim stavovima, „djeca ne mogu bez fantastike ili bar bez jače saradnje fantazije“ (1925: 228). Zaključno, Maraković se nada da će Cvrtila nastaviti svoj rad koji ima smisla i dobrog je stila te mu ne nedostaje i talenta.

Pregled izdanja Hrvatskoga pedagoško-književnog za godinu 1926. Ljudevit Krajačić započinje zabrinutošću zbog učitelja i učiteljica koji na kraju školske godine mladež daruju skupim, a lošim i literarno slabim ili čak nevrjednim knjigama različitih knjižara koji su ponajprije trgovci, a najmanje oni koji cijene umjetničku vrijednost knjige. Potaknut tom mišlju, piše preporuke nekoliko vrijednih i najnovijih knjiga u izdanju HPKZ-a. Jedna od preporuka jest i *Mali pelivan* Josipa Cvrtila, o kojem piše s velikim pohvalama kao što je već i više puta pisao te ga ističe kao jednog od najvećih i neospornih mladih talenata. Krajačić smatra da je Cvrtilina raznovrsna poezija uvijek opipljivo obojena živim bojama, ali uvijek mekana i nježna, a proza je realna i životna s fantastičnim elementima i uvijek originalna, uspoređujući ga s njemačkom i posebno ruskom pripovjedačkom literaturom za mlade. Krajačić (1926), kao i Ljubomir Maraković, ističe snažne socijalne elemente u Cvrtilinim pripovijestima, koje nenametljivo razrađuje i ugrađuje u fantastične elemente, poistovjećujući ih s ogledalom – čitatelja najprije zabljesne jaka svjetlost, a u dubini ogleda istinski vlastiti lik. Posebno opširan prikaz Kra-

jačić piše o pripovijetci *Daša Hlebec* i na kraju polaže nadu da će Cvrtila i dalje pisati i objavljivati u izdanjima HPKZ-a.

U časopisu *Mladost*, listu za hrvatsku katoličku omladinu, Josip Zidarić (1929) piše o Cvrtili te ističe, jednako kao i Maraković, da ga vole čitati i djeca i odrasli što je dokaz Cvrtiline kvalitete. Uspoređuje Cvrtilu s Vladimirom Nazorom i Ivanom Brlić-Mažuranić koji također pišu jednostavno kako bi dječji čitatelji mogli sve razumjeti, ali bez umanjivanja vrijednosti djela i napominjući da to mogu samo prvorazredni književnici. To su književnici koji dječju književnost shvaćaju kao umjetnost, a ne kao tekstove u službi pedagogije. Zidarić (1929) uspoređuje vrsne književnike, time i Cvrtilu, s prirodnim biserom koji je teško izbrusiti, ali neusporedivo jače sjaji od umjetnog nakita te se nada da će uskoro izdati novu pripovijetku *Jutarnje magle* i nastaviti pisati obogaćujući hrvatsku dječju književnost.

U spomenutoj knjizi *Novi pripovjedači* Maraković piše o Cvrtili kao uspjelom autoru koji je svoje priče za djecu oblikovao kao „poetske tvorevine apsolutne literarne vrijednosti“ i opisuje ih kao „simbolične, jednostavne i ljupke u invenciji, privlačive i poetične u pričanju, nenametljive u moralno-idejnom pointiranju“ (1929: 207). Ovakav osvrt suvremenika, teoretičara književnosti, na opus Josipa Cvrtila govori o njegovoj cijenjenosti i opravdava tvrdnje da ga je potrebno vratiti na mjesto koje mu pripada, uz najvažnije autore hrvatske dječje književnosti prve polovice 20. stoljeća.

Krajačić (1931) u *Napretku* iznova naglašava važnost Cvrtiline umjetničke ličnosti u dječjoj književnosti te da se već prvim djelom *Ivanjska noć*, koje je sada doživjelo i drugo izmijenjeno izdanje s vrlo uspješnim ilustracijama Ante Kumana, afirmirao visoko među autore. Krajačić navodi kako je radnja Cvrtilinih djela promišljena do najmanjih detalja kojoj tek poslije daje vanjsku formu, oblik i tekst, odlično balansirajući um, osjećaje i smisao za fantaziju. Potiče popularizaciju Cvrtilinih djela među lektinom i nada se da će Cvrtila uskoro objaviti nešto novo jer je uvjeren da njegov rad i umjetničko stvaranje nisu kratkog vijeka.

Osim u nakladi Hrvatskoga pedagoško-književnog zbora, Josip Cvrtila objavljivao je svoje pripovijetke u nakladi Škola i dom o čijim najnovijim izdanjima 1931. godine piše Nikola Pavić. Navodi da, osim što je književna kritika označila djela Josipa Cvrtila kao kvalitetna i sadržajna, najbolji ocjenjivač mjerodavnosti književnog djela njegovi su čitatelji, a dječjih, ali i odraslih, čitatelja Cvrtilinih djela ne nedostaje. Pavić je čak proveo eksperiment u vlastitom razredu, čitajući ulomke Cvrtilinih pripovijedaka iz *Ivanjske noći*, i to bez teatralnih gesti i modu-

lacija glasa. Unatoč izostanku interpretativnog čitanja, njegovi su učenici reagirali s velikim oduševljenjem. Autor u fusnoti navodi da je i Mato Lovrak proveo isti eksperiment i naveo „upravo je [djeca] hoće razredati“ (1931: 307), što je upravo suprotno tvrdnjama koje će Lovrak izreći u članku *Bajke – jedno mišljenje* jednu godinu poslije. Pavić čak ucjenjuje svoje učenike, budu li dobri, čitat će im Cvrtilu, pa su oni zaista dobri sve dok im je čitanje na pameti. Također, navodi da često i sami posežu za *Ivanjskom noći* jer je jezik razumljiv i čist, a sadržaj upravo onakav kakav djecu zanima i uvijek će zanimati, što su dva osnovna kriterija koje mora zadovoljiti dječja knjiga.

Godine 1932. Mate Ujević uvrštava Josipa Cvrtilu u knjigu *Hrvatska književnost: pregled hrvatskih pisaca i knjiga* kao suvremenog pripovjedača i „pisca dobrih dječjih pripovijesti i romana *Bijelo prijestolje*“ (Ujević, 1932: 189).

Josip Andrić (1933), u pogovoru romana *Bijelo prijestolje* objavljenog 1933. godine, govori o Cvrtili kao autoru koji je stekao priznanje objavljujući pripovijetke i pjesme za djecu, a da svojim prvim romanom ulazi u redove autora romana kao opsežnijeg djela od pripovijetke. Nakon opširnog prikaza romana *Bijelo prijestolje*, Andrić piše o visokoj etičkoj razini djela zbog naizmjeničnog nizanja poglavlja u kojima Cvrtila opisuje radnju i refleksije o pitanjima duševnog života, posebno glavnog junaka. Također, Andrić smatra da Cvrtila nastavlja tradiciju učiteljskih romanopisaca uspoređujući ga s Jankom Leskovarom i Vjenceslavom Novakom, čiji je Cvrtila, kako tvrdi Andrić, dostojan nasljednik. Andrić za ovaj roman smatra da će imati dobru recepciju kod čitatelja te da neće ostati nezapažen u hrvatskoj književnosti. Isti tekst pogovora objavljen je u novinama *Hrvatska straža* iste, 1933. godine.

U novinama *Obzor* 1933. Stj. D. piše o knjigama koje se vraćaju selu i zemlji uspoređujući roman *Bijelo prijestolje*, pjesme iz zbirke *Srca nad ravnicom* Grgura Karlovčana i zbirku pjesama Josipa Pavičića *Pjesme*. O Cvrtili govori kao o već ostvarenom autoru drugih književnih formi, ali sada i svojim romanom dokazuje i potvrđuje svoje talent uz neke nedostatke, koje je mogao provedenom autokritikom ispraviti. Stj. D. zamjera Cvrtili nedosljednost u nizanju poglavlja radnje i promišljajućih meditacija jer na kraju ubrzava tempo radnje, gubi epizodičnost pri čemu trpi kompozicijska cjelina. No, kako navodi Stj. D., roman je pisan bogatim lirskim jezikom i bez obzira na sve navedene nedostatke, dokaz je snažnog Cvrtilina talenta neosporan.

Tako i Ivo Kozarčanin u *Pregledu omladinske književnosti* (1936) među pojednim autorima tradicionalne struje ističe upravo Cvrtilinu *Ivanjsku noć* kao

najbolje djelo dječje književnosti nakon Prvoga svjetskog rata.

Josip Badalić piše o novoobjavljenom romanu *Bijelo prijestolje* kao vrlo uspješnim, produbljenim mislima i pogledima na smisao života i svijeta, koji je napisan lijepim rečenicama te je uvjeren da će ga čitatelj primiti s mnogo užitka i zadovoljstva. Unatoč tomu što Cvrtila treba još malo isklesati pojedinosti i zaokružiti misao, roman je u znatnoj mjeri uspio i treba ga ubrojiti u snažnija i bolja ostvarenja objavljena u posljednjem razdoblju.

U časopisu *Napredak* 1940. godine, nakon izdanja nove knjige Josipa Cvrtila *Seoce za gorom*, kao što je već uobičajeno, izlazi ocjena i prikaz tog djela. Autor članka, M. Vučić navodi da je *Seoce za gorom* primjer kako treba pisati za djecu s obzirom na stil, izraz i jezik. Nakon detaljnog prikaza knjige i isticanja pojedinih priča koje su posebno uspjele, autor uočava filozofsku stranu djela, bez obzira na to što je prije svega namijenjena mlađim čitateljima. Nadalje, autor tvrdi da će ova knjiga oplemeniti čitateljevu dušu i srce te razviti „osjećaj za ljepotu jezika, stiha, izraza i riječi“ (1940: 331), posebno ranim njegovanjem lijepog i čistog jezika.

Nakon objave knjige *Seoce za gorom* 1940. godine kritika se ponovno raspisala vrednujući novo Cvrtilino ostvarenje priče prožete prikladnim stihovima. U listu *Hrvatski učiteljski dom* (1940) napisan je kratak prikaz i poziv učiteljima da potaknu svoje učenike na kupnju knjiga naklade Hrvatskoga pedagoško-književnog zbora i sudjeluju u nagradnom natječaju u kojem se dijeli 100 lijepih knjižica.

Slijedom navedenoga možemo zaključiti da je književna kritika Josipa Cvrtilu prihvatila, bez ijedne iznimke. Književni kritičari i kroničari pišu o njemu kao iznimno talentiranome mladom autoru koji piše poput izgrađenog književnika. Nakon prvotno vrlo uspješne recepcije poezije i kraće proze u obliku pripovijetki, objavljuje roman *Bijelo prijestolje* 1933. godine, čime ga je književna kritika prepoznala i kao sjajnog autora romana socijalnog i realističkog usmjerenja. Kao što navodi Nikola Pavić (1931), osim pozitivnih ocjena književne kritike, Cvrtilina djela veoma su tražena kod mladih čitatelja koji bi učinili sve kako bi se domogli koje Cvrtiline knjige.

Kvalitete Cvrtilinih djela koje svi navode jesu jednostavnost izričaja bez sadržajnog ili kvalitativnog umanjivanja, isticanje pozitivnih vrijednosti bez moraliziranja, poetika izražaja, ljupkost tema i topao ugođaj. Konačno, može se zaključiti kako razlog izostanka Josipa Cvrtila i nedostupnosti njegovih djela nakon 1945. godine sasvim sigurno ne može biti zbog umjetničke inferiornosti.

Međutim, važno je napomenuti i promisliti u kojoj je mjeri pozitivna kritika Cvrtilinih djela pod kapom Hrvatskoga pedagoško-književnog zbora stvarno i ne-

prenaglašeno mišljenje o kvaliteti Cvrtilina pisanja. Je li ona umjetno stvorena zbog toga što je i sam Cvrtila bio urednikom HPKZ-ovih izdanja te je u službi popularizacije nagradne knjige kroz mrežu učiteljskih preporuka. *Knjižnica za mladež* HPKZ-a „redovito [je] isticana kao stožerna nakladnička institucija što se tiče dječje književnosti do kraja drugog svjetskog rata, dok su svi ostali nakladnici ostajali u njezinoj sjeni“ (Majhut, 2013: 317). Navedeno zvuči paradoksalno jer, kako Majhut (2013) prikazuje, postojao je veliki nerazmjer nakladničke aktivnosti između HPKZ-a i drugih nakladnika. HPKZ je u šezdesetak godina objavio 132 knjige, dok je, na primjer, nakladnička kuća Stjepana Kuglija u otprilike istom razdoblju objavila više od 1100 naslova dječje književnosti. Majhut smatra da je važnost naklade HPKZ-a tijekom godina postala spomenuta „crna rupa“ hrvatske dječje književnosti koja u sebe uvlači svakoga tko se počne baviti rasvjetljavanjem strujanja hrvatske dječje književnosti između dva rata. Iz uvida u pojednostavnjenu tablicu bibliografije Josipa Cvrtila (Tablica 1) može se uočiti da je podjednako objavljivao i u nakladničkoj kući Stjepana Kuglija, i to najviše 1939. godine.

JOSIP CVRILA O KNJIŽEVNOSTI

Josip Cvrtila u članku objavljenom 1937. godine u časopisu *Dom i škola* vodi raspravu s protivnicima priče [bajke], kako ih on naziva, i staje u njezinu obranu, bez umanjavanja važnosti socijalne pripovijetke. Protivnikom priče ponajprije smatra Matu Lovraka koji je svoje stavove i mišljenja iznio u člancima „Bajke – jedno mišljenje“, „Literatura za djecu i savremena pedagogija“ i „Kakvu literaturu želi omladina“ koje je napisao tijekom tridesetih godina 20. stoljeća. Istina, Cvrtila primjećuje da je priča „preživjela“, da se samoj djeci čini djetinjastom te da se priče sada pričaju samo bakama koje im jedine pridaju važnost. Govori i o opasnosti priče jer „naopako“ prikazuje shvaćanja života te da je važno zaštititi djecu od pogrešnog shvaćanja značenja priče što obrazlaže na primjeru bajke *Ivica i Marica*. Cvrtila ne osporava pojedine mane priče, ali smatra kako je ona ipak važna u prenošenju poruke čitatelju koji ne smije ostati bez nade u prevladavanje svakakvih nedaća koje mu donosi život. Isto tako naglašava da na svršetku priče ipak dobro završe oni likovi koji su čitatelju bili simpatični tijekom čitanja kao i oni koji su prividno bili ranjivi i nezaštićeni u borbi sa zlom koje uvijek završi pobijedeno. Ulažući napore u obranu priče, nikako ne smatra da treba umanjivati vrijednost

socijalne pripovijetke, jer „ako se ustvrdi da medenjaci prijaju djetetu, ne znači to da mu pogača, pa čak i riblje ulje, ne može biti ni od kakve koristi“ (1937: 108). Dakako, prigovara priči jer, nažalost, u životu nije uvijek sve crno-bijelo i često se događa da dobro dobije moralnu pobjedu tek nakon smrti, a ne kao u priči, nakon mnogih muka i iskušenja. Prema navedenome, priču uspoređuje s medenjaciima i slastičarnicama te se pita treba li samo time pripremati djecu za život koji je sve nego sladak, no svakako treba uključiti poneku „sladičarnicu“ u dječji život, jer bi se u protivnom život mogao doimati dosadnim i napornim. Cvrtila zaključuje da, što god mislili, a posebno Mato Lovrak i ostali koji su za potpuno njezino ukidanje, priča će u svakom slučaju sve preživjeti. „Imaginarnu našu polemiku s vrlo neimaginarnim protivnicima priče završit ćemo ovo napomenom: promišljajmo uvijek što želimo da nam djeca budu – da li neki starmali marabui ili naprosto djeca“ (Cvrtila, 1937: 109).

U članku „Predvorja sadašnjosti“ objavljenom u *Napretku* 1939. godine, Cvrtila se osvrće na članak Mate Lovraka, „Kakvu literaturu želi omladina“, iz prethodnog broja, neposredno nakon razdoblja prikazivanja Disneyjeve *Snjeguljice* u kinima. Osvrće se na pojedine Lovrakove tvrdnje i komentira ih, ali najviše ga zbunjuje što Lovrak spominje sukobe između fantastične i realistične književnosti. Cvrtila tvrdi da još nije čuo za borbe između tih dviju vrsta književnosti, kako je taj termin preuveličan te da ne zna za pedagoga ili književnika koji je protiv dječje realistične pripovijetke, štoviše, pojedini autori priča, kao i on sam, pišu i realističke pripovijetke. Potvrđuje da zaista postoje protivnici priče koji na različite načine opravdavaju svoje tvrdnje, kako, na primjer, u Bugarskoj nema drukčije književnosti osim realističke, kako je neka učiteljica uplašila svojeg sina pričom o Crvenkapici ili kako suvremeni učitelji zagovaraju realističku pripovijetku kako bi pokazali svoje napredne ili moderne stavove. Cvrtila naglašava da zapravo ni Lovrak nije protivnik priče, jer ne isključuje ju iz lektire, ali dopušta djeci da to učine sama te se pita, ako Lovraka smetaju tradicionalne pučke priče, smetaju li mu i umjetničke priče Lava Nikolajeviča Tolstoja ili Ivane Brlić-Mažuranić jer i one sadrže „fantastičnost preživjelog vremena“. Svakako se slaže da djecu treba zaštititi od čitanja šunda koji iznimno sugestivno nameće pogrešne nazore o životu, ali priču ne smatra takvom jer nakon čitanja priče svatko može razabrati što je bilo istinito i moguće, a što nemoguće. Cvrtila smatra da „preživjela vremena“ i priča imaju terapijski učinak na čovjeka koji mu pomažu oporaviti se od suvremenih štetnih utjecaja na tjelesno i duševno, te poziva (1939: 182):

„Povedimo našu djecu ususret životu kroz smirena predvorja sadašnjosti u ko-

jima leži nagomilano blago iskustva i mudrosti prošlih pokoljenja. Kod raspoznavanja tog blaga često će nam pjesnička mudrost kakve seoske bakice biti mnogo korisnija od doktorskih savjeta kojeg pedagoga teoretičara. I pazimo napose na to da u dragocjenoj patini prošlosti ne gledamo samo na plijesan koji je znak raspadanja i truleži.“

POKUŠAJI REVALORIZACIJE CVRTILINA OPUSA

Aleida Assmann (2008) u članku *Kanon i arhiva* raspravlja, između ostaloga, o dinamici kulturnog pamćenja i zaboravljanja. Poistovjećuje kulturno zaboravljanje sa zaboravljanjem kod pojedinca, jer, kako navodi, uobičajeno je kontinuirano zaboravljati kako bi se napravilo mjesto za nove informacije, ideje i izazove koji postoje i predstoje u sadašnjosti i budućnosti. Uobičajeno je zaboravljati pojedinosti o životima pisaca ili da neka djela ostanu po strani naspram drugih, ali potpuna praznina nakon 1945. godine, bez spomena o Josipu Cvrtili ili njegovim djelima, očito nije slučajna.

Assmann dijeli zaboravljanje na aktivno i pasivno, to jest namjerno zaboravljanje, kao što su uništavanje, cenzura ili tabuiziranje te nenamjerno zaboravljanje koje nastaje gubljenjem, zanemarivanjem, napuštanjem i drugo. Tvrdi da ono izgubljeno nije materijalno uništeno i postoji mogućnost da će se u budućnosti slučajno ili arheološkim traganjem opet pronaći. Mogli bismo zaključiti da je nad Cvrtilinim književnim tekstovima učinjeno aktivno zaboravljanje jer njegova djela nisu uništena, ali je nad njima provedena, iako ne službena i državna, ali preventivna i suspenzivna, cenzura te autocenzura, a sve u svrhu degradacije autora i njegovih djela. Cenzuru Cvrtilinih djela, konkretno romana *Bijelo prijestolje* iz 1933. i zbirke pripovijetki *Ivanjska noć* iz 1944., možemo pronaći u popisu 600 hrvatskih knjiga kršćanske tematike i nadahnuća koje su bile „izlučene u zatvoreni fond“ (Vegh 2015: 27) iz posudbenog fonda Gradske knjižnice, a nalaze se kao dodatak članku Željka Vegha „Sudbina hrvatskih knjiga kršćanske tematike i nadahnuća u Gradskoj knjižnici u Zagrebu u doba komunizma“. Autor navodi kako je knjižnični cenzor vrlo detaljno pregledavao knjige iz posudbenog fonda i već je samo nekoliko rečenica u kojima se spominju kršćanski pogledi na svijet ili život presuđivalo da će knjiga biti „izlučena“. Dakako, članovi knjižnice nisu ni sumnjali u postojanje zatvorenog fonda, a još je veća tragedija, kako navodi Vegh, u tome što takve knjige nisu bile adekvatno zbrinute pa je jedna šestina tih

knjiga uništena. Također navodi ime cenzora, Marka Oreškovića (1909. – 2005.) koji je bio voditelj Zbirke rijetkih knjiga i rukopisa Sveučilišne knjižnice, a poslije, od 1943. do 1945. i ravnatelj Sveučilišne knjižnice. Nakon 1945. bio je voditelj Zbirke rijetkih knjiga i rukopisa Gradske knjižnice, gdje je upravo imao pristup fondovima. O poslu koji je obavljao svjedoče i brojni kataložni listići izlučenih knjiga koje potpisuje s rečenicom „Sve dosadašnje izlučeno ‘ad personam’. Or.“ (2015: 54).

S druge strane, Tatjana Šarić u radu „Djelovanje Agitpropa prema književnom radu i izdavaštvu u NRH, 1945-1952.“ navodi popis od 24 knjige, izdavača Matice hrvatske, koje je savjetodavna Komisija za pregled knjiga Ministarstva prosvjete NRH 13. 7. 1945. odobrila za tisak. Razlog velikodušnog odobrenja je praktičan, jer bi u suprotnom moglo doći do znatne materijalne štete za izdavača koji se sada nalazi u narodnim rukama (Šarić, 2010: 412). Među tim knjigama nalazi se i Cvrtilina *Ivanjska noć*. Iz dostupnog popisa bibliografije djela Josipa Cvrtila razvidno je da do danas nije pronađeno izdanje iz 1945. godine ili poslije, prema čemu se može zaključiti da do tiskanja te knjige nije došlo.

Cvrtiline priče i pjesme povremeno su uključene u antologije hrvatske dječje književnosti kao što je, na primjer, *Zlatna knjiga svjetske poezije za djecu* iz 1975. godine (ur. Zvonimir Balog) gdje je uključena jedna Cvrtilina pjesma Šuma i *Izabranim hrvatskim religioznim pričama* (1993) Davora Uskokovića gdje su objavljene dvije Cvrtiline pripovijetke, *S djedom u Betlehemu* i *Zvonarski grijesi*.

S druge strane, Assmann (2008) smatra da pamćenje nije uobičajen, prirodan proces kao zaboravljanje, već su za pamćenje potrebne posebne i skupe mjere koje bi ga održale. Kao i zaboravljanje, pamćenje se dijeli na aktivno uz pomoć institucija koje prošlost čuvaju kao sadašnjost različitim načinima poput biranja, prikupljanja, izlaganja u muzejima, te pasivno pamćenje, gdje institucije, kao što su na primjer arhivi, čuvaju prošlost kao prošlost.

Najzaslužniji za ponovno spominjanje i revalorizaciju Josipa Cvrtila, kao književnika koji aktivno stvara u području hrvatske dječje književnosti od dvadesetih godina 20. stoljeća do prekretnice 1945. godine jesu Slavko Bančić koji 1991. godine piše *Sjećanje na Josipa Cvrtilu* i Ilija Pejić koji 1995. godine priređuje 4. izdanje Cvrtiline knjige *Ivanjska noć i druge pripovijesti*. Na revalorizaciji Josipa Cvrtila radila je i Cvrtilina kći, Katarina Čokolić koja 1997. godine objavljuje do tada neobjavljen i namjerno nedovršen roman *Dobra zemlja – pripovijest iz seljačkog života*, a te iste godine Ivan Cesarec piše kratki članak *Josip Cvrtila ili veličina zaboravljenih* u časopisu za kulturu imenom *Hrvatsko zagorje* gdje se

osvrće na život i stvaralaštvo Josipa Cvrtila.

Ilija Pejić u knjizi *Neodoljiva moć riječi – studije i osvrti* nastoji afirmirati bje-lovarski kulturni krug, čiji je dio bio i Josip Cvrtila za vrijeme učiteljevanja u bje-lovarskim osnovnim školama. „Cvrtila [je] bio učiteljem u Bjelovaru punih deset godina, i u bjelovarskom kulturnom krugu otvarajući izložbe, pišući igrokaze za djecu te promovirajući nove knjige ostavio vidna traga“ (2002: 136).

Poticaj za objavljivanje 4. izdanja *Ivanjske noći* Pejić pronalazi nakon što nailazi na 3. izdanje iz 1944. godine i uočava izostanak Josipa Cvrtila iz književno-po-vijesnih pregleda hrvatske (dječje) književnosti i na policama knjižnica. „Pedeset godina sustavnoga prešućivanja, bez tiskane knjige, bez osvrta.“

„U Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici došao sam i do drugih Cvrtilinih djela. Odlučio sam iz bogata i raznovrsna opusa odabrati najbolje i objaviti, jer malo je hrvatskih pisaca govorilo na tako jednostavan i produhovljen način o unutarnjoj ljudskoj dobroti nadahnutoj kršćanstvom.“ (2002: 136)

Marijana Hameršak i Dubravka Zima (2015: 78) ističu da je dječja književnost često bila „izložena i preventivnim oblicima cenzure, prije svega autocenzuri u užem smislu, ali i uredničkim, nakladničkim, ponekad i prevoditeljskim interven-cijama u tekstove“, a u sadržajnom smislu „cenzur[i] sadržaja koji ne korespon-diraju s uspostavljenim društvenim, političkim, vjerskim ili nekim drugim autori-tetom i poretkom“. Navedenom svjedoče i dnevnički zapisi Josipa Cvrtila koje je djelomično objavila Čokolić u pogovoru romana *Dobra zemlja*, a govore o odluci prestanka pisanja istog što je zapisao 26. listopada 1947., a prestao pisati 9. listo-pada iste godine u egzilu kako bi sačuvao svoju obitelj koja je ostala u domovini: „Kažem prestao, jer sam zaista tako odlučio, i to iz više razloga. Naš odlazak iz Europe očit je dokaz da su nade u skori povratak u domovinu bile iluzija, a ja sam, nažalost, komunističkim vlastima u domovini ostavio svoju brojnu obitelj. Bokči-ći moji ostali su taoci neprijateljskog režima“ i „Ja sam zatočenik jednog očajno teškog vremena, ucijenjen šutnjom radi mojih najmilijih“ (Cvrtila, 1997: 78).

Zaključno, revalorizacija književnog opusa dječje književnosti Josipa Cvrtila kao predstavnika tradicionalne struje u dječjoj književnosti nužna je i temelje-na na pozitivnoj kritici do završetka Drugoga svjetskog rata. Unatoč Cvrtilinu neslaganju u mišljenju s Matom Lovrakom i drugima koji se zalažu za potpuno uklanjanje bajke i fantastične pripovijesti (Lovrak, 1934: 271) razvidno je da je književna kritika bila naklonjena Cvrtilinim djelima. Naknadni postupci aktivnog zaboravljanja, prema Assman (2008), produkt su djelovanja knjižničnih cenzora koji su knjige religiozne tematike ili samo spomena na kršćanstvo uklanjali iz po-

sudbenih fondova. Zadatak je suvremenih književnih povjesničara da tehnikama aktivnog i pasivnog sjećanja vrate Josipa Cvrtilu na zasluženno mjesto jednog od ključnih predstavnika hrvatske dječje književnosti dvadesetih godina 20. stoljeća.

TABLICA 1.

Naslov	Autor	Mjesto	Nakladnik	Godina	Ilustrator
Ivanjska noć	Cvrtila, Josip	Zagreb	Hrv. pedagoško-književni zbor	1922	
Tri dječaka: priče za mladež	Cvrtila, Josip	Zagreb	Hrv. pedagoško-književni zbor	1925	
Mali pelivan i druge priče i pjesme za mladež	Cvrtila, Josip	Zagreb	Hrv. pedagoško-književni zbor	1926	
Ivanjska noć	Cvrtila, Josip	Zagreb	Naklada „Škola i dom“ Zagreb	1930	Ante I. Kuman
Bijelo prijestolje: roman iz suvremenog života	Cvrtila, Josip	Zagreb	Kuća dobre štampe	1933	
Mudri mandarin i druge pripovijesti: pripovijetke i priče za mladež	Cvrtila, Josip	Zagreb	Tisak i naklada knjižare St. Kugli, Ilica 30	1939	omot Andrija Maurović
Mali pelivan i druge pripovijesti: pripovijetke i priče za mladež	Cvrtila, Josip	Zagreb	Tisak i naklada knjižare St. Kugli, Ilica 30	1939	omot Andrija Maurović
Kalifov turban i druge pripovijesti: pripovijetke i priče za mladež	Cvrtila, Josip	Zagreb	Tisak i naklada knjižare St. Kugli, Ilica 30	1939	omot Andrija Maurović
Gradić u dolini i druge pripovijesti	Cvrtila, Josip	Zagreb	Tisak i naklada knjižare St. Kugli, Ilica 30	1939	omot Andrija Maurović
Seoce za gorom	Cvrtila, Josip	Zagreb	Hrv. pedagoško-književni zbor	1940	Ante Kuman
Pastirska frulica: božićna priča [sic!]	Cvrtila, Josip	Zagreb	Savez hrvatskih učiteljskih društava Zagerb	1943	Kamilo Ružička
Ivanjska noć	Cvrtila, Josip	Zagreb	Matica hrvatska	1944	Ante Kuman
Ivanjska noć i druge priče i pripovijesti	Cvrtila, Josip	Bjelovar	Hrv. pedagoško-književni zbor	1995	Krešimir Ivanček
Dobra zemlja: pripovijest iz seljačkog života	Cvrtila, Josip	Krapina	Biblioteka Zrcalo	1997	

LITERATURA

- ANDRIĆ, J. (1933). O piscu ove knjige. U: J. Cvrtila. *Bijelo prijestolje*, Knjižnica dobrih romana, kolo XV, knjiga 59: 173–175. Zagreb: Kuća dobre štampe.
- ASSMANN, A. (2008). Canon and Archive. U: A. Erll & A. Nünning, ur. *Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook*. Berlin; New York: Walter de Gruyter. 97–107.
- BADALIĆ, J. (1933). Književnost. *Život*, 15 (6).
- BALOG, Z. (1975). *Zlatna knjiga svjetske poezije za djecu*. Zagreb. Nakladni zavod Matice hrvatske.
- CESAREC, I. (1997). Josip Cvrtila ili veličina zaboravljenih. *Hrvatsko zagorje*, III: 28–32.
- CIN (1940). Prikazi. *Hrvatski učiteljski dom*. 17 (20).
- CRNKOVIĆ, M. i TEŽAK, D. (2002). *Povijest hrvatske književnosti: Od početaka do 1955. godine*. Zagreb: Znanje.
- CVRTILA, J. (1933). *Bijelo prijestolje: roman iz suvremenoga života*. Kuća dobre štampe. Zagreb.
- CVRTILA, J. (1937). Priča i dijete. *Dom i škola*, 9 (6): 107–190.
- CVRTILA, J. (1939). Predvorja sadašnjosti. *Napredak*, 85 (4): 179–182.
- ČOKOLIĆ, K. (2019). Kompleks Cvrtila, ili odbacivanje dijela hrvatske književnosti i namjerni zaborav. *Kroatologija*, 10 (1): 243–248.
- HAMERŠAK, M. (2013). Antropologija, ekonomija i Dječje carstvo – produkcija i recepcija bajki u međuraću. U: M. Protrka-Štimec, D. Zalar i D. Zima, ur. *Veliki Vidar: stoljeće Grigora Viteza*. Zagreb: Učiteljski fakultet. 391–405.
- HAMERŠAK, M. i DUBRAVKA Z. (2015). Uvod u dječju književnost. Zagreb. Leykam international.
- HRANJEC, S. (2003). Josip Cvrtila – pouzdanje u Boga. U: *Kršćanska izvorišta dječje književnosti*, 78–81. Zagreb. Alfa.
- LOVRIĆ KRALJ, S. (2014). Paradigme tridesetih godina 20. st. u hrvatskoj dječjoj književnosti. Doktorski rad obranjen 29. siječnja 2014. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- LOVRAC, M. (1932). Bajke: jedno mišljenje. *Narodna prosveta: organ Učiteljskog udruženja*, 14 (40): 2.
- LOVRAC, M. (1933). Koje knjige vole naša djeca? Razgovor sa književnikom Matom Lovrakom. *15 dana: kronika naše kulture*, 3 (11): 161–162.
- LOVRAC, M. (1934). Literatura za djecu i savremena pedagogija. *Učitelj: pedagoš-*

- ki časopis*, 15 (49/4): 270–275.
- LOVRAK, M. (1938). Kakvu literaturu želi omladina. *Napredak*, 79 (10): 465–468.
- KOZARČANIN, I. (1936). Pregled omladinske književnosti. *Savremena škola*, 10 (1–2): 36–43.
- KRAJAČIĆ, Lj. (1922). Omladinske edicije HPKZ-a za god 1922. *Napredak*, 58 (5–6): 125.
- KRAJAČIĆ, Lj. (1922). Omladinske edicije HPKZ-a za god 1922. *Napredak*, 58 (7–8): 202–204.
- KRAJAČIĆ, Lj. (1926). Omladinske edicije HPKZ-a za god 1926. *Napredak*, 67 (1–2): 35–40.
- KRAJAČIĆ, Lj. (1931). Naša omladinska literatura. *Napredak*, 72 (3): 110–111.
- MAJHUT, B. (2013). „Bijela područja“ i „crne rupe“ povijesti hrvatske dječje književnosti. U: M. Protrka-Štimec, D. Zalar i D. Zima, ur. *Veliki Vidar: stoljeće Grigora Viteza*. Zagreb. Učiteljski fakultet. 311–328.
- MAJHUT, B. (2016). Hrvatska dječja književnost i jugoslavenska dječja književnost. *Detinjstvo*, 42 (2): 28–43.
- MAJHUT, B. (2022). *Hrvatska dječja književnost okreće novi list*. Zagreb. Matica hrvatska.
- MARAKOVIĆ, Lj. (1925). Dječje knjige. *Hrvatska prosvjeta*, 12 (10): 228.
- MARAKOVIĆ, Lj. (1929). *Novi pripovjedači*. Zagreb. Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima.
- PAVIĆ, N. (1931). Najnovije edicije dječjih knjiga u nakladi „Škola i dom“. *Savremena škola*, 5 (5): 307–309.
- PAVLETIĆ, V. (1965). *Panorama hrvatske književnosti XX stoljeća*. Zagreb. Stvarnost.
- PEJIĆ, I. (1995). *Neodoljiva moć riječi – studije i osvrti*. Bjelovar. Linija <etc.>.
- PINTARIĆ, A. (2009). Kad ondje ugledaš đurđice, vrati nam se – bajke i priče Josipa Cvrtila. *Biblija i književnost – interpretacije*. 95–109.
- REZO, V. (2023). Poetika Ivanjske noći Josipa Cvrtila u svjetlu književnopovijesne, književnokritičke i književnoteorijske literature. *Libri et Liberi*, 12 (2): 293–312.
- STJ. D. (1933). Tri knjige o selu. *Obzor*, 74 (92).
- ŠARIĆ, T. (2010). Djelovanje Agitpropa prema književnom radu i izdavaštvu u NRH, 1945 – 1952. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 42 (1): 387–424.
- UJEVIĆ, M. (1932). *Hrvatska književnost: pregled hrvatskih pisaca i knjiga*. Za-

- greb. Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima.
- USKOKOVIĆ, D. (1993). *Izabrane hrvatske religiozne priče za djecu*. Zagreb. SysPrint.
- VEGH, Ž. (2015). Sudbina hrvatskih knjiga kršćanske tematike i nadahnuća u gradskoj knjižnici u Zagrebu u doba komunizma. *Kroatologija*, 6 (1–2): 27–93.
- VUČIĆ, M. (1940). Ocjene i prikazi. *Napredak*, 81 (8): 330–331.
- WILLIAMS, R. (2006). Analiza kulture. U: D. Duda, ur. *Politika teorije: zbornik rasprava iz kulturalnih studija*. Zagreb: Disput. 35–58.
- WHITE, H. (2003). Fabulacija povijesti i problem istine u reprezentaciji. *K.*, veljača, svezak 1. 33–54.
- ZALAR, I. (1979). *Suvremena hrvatska dječja poezija*. Zagreb. Školska knjiga.
- ZIDARIĆ, J. (1929). Književnost. *Mladost*, 3-4 (1928/29).

JOSIP CVRILA IN CROATIAN LITERATURE FOR CHILDREN

ABSTRACT

The purpose of this paper is to research literary history by examining the work of the teacher and writer Josip Cvrtila, at his creative peak as a respected, but now largely forgotten, author of Croatian children's literature. The paper will show that Cvrtila's contribution has not received recognition it deserves in historical accounts of Croatian children's literature, which will justify the need for research on this topic and its reevaluation. The research will rely on sources from the first half of the 20th century, and for this purpose, articles and discussions from newspapers, contributions from professional and children's magazines, archival materials, biographical and autobiographical records, and a listed bibliography of Josip Cvrtila's work will be analysed. In addition, the research will focus on a comparison of the reconstructed perception of Josip Cvrtila's work in the first half of the 20th century with the representations of that period created after World War II, those from the second half of the twentieth century and those created after the independence of the Republic of Croatia, with the aim of understanding the selection procedures that have resulted in the representation of Cvrtila's work today.

KEYWORDS:

Josip Cvrtila, literary history, re-valuation, selection procedures